

Antoni Jackowski

Kalwaria Zebrzydowska w sieci ośrodków pielgrzymkowych w Polsce i w Europie

1. Wprowadzenie

Sanktuarium kalwaryjskie od momentu swego założenia stanowiło cel wędrówek licznych pątników. Nie zapominajmy, że sama miejscowość została tu lokowana, aby przyjmować przybywających do kalwarii pielgrzymów. Początkowo było to miasto Zebrzydów (około 1617 r.), później Nowy Zebrzydów, a w XIX w. została ostatecznie przyjęta dzisiejsza nazwa miasta. Początkowo pielgrzymki wiązały się z kultem Męki Pańskiej, ale już w pierwszej połowie XVII w. pojawił się tutaj również kult maryjny. W roku 1641 w sanktuarium pojawił się bowiem słynący łaskami obraz Matki Bożej. Połączenie kalwarii z cudownym wizerunkiem Maryi spowodowało znaczne ożywienie ruchu pielgrzymkowego. Sprzyjały temu również organizowane misteria pasyjne oraz misteria maryjne. Pod koniec XVIII w. Kalwaria Zebrzydowska miała zasięg ponadregionalny, a od XIX w. nazywano coraz częściej ten ośrodek Małopolską Jasną Górą lub Częstochową Południa. Do podniesienia rangi Kalwarii Zebrzydowskiej przyczyniła się niewątpliwie koronacja wizerunku Maryi (1887 r.). Ważną rolę w aktywizacji przyjazdów pielgrzymów miało doprowadzenie w latach osiemdziesiątych XIX stulecia linii kolejowej łączącej Kalwarię Zebrzydowską z Krakowem, Podhalem i Śląskiem.

Ranga religijna i patriotyczna Kalwarii Zebrzydowskiej sprawiła, że co najmniej od końca XVIII w. była ona drugim co do ważności - po Jasnej Górze - ośrodkiem kultu religijnego na ziemiach polskich. Ożywiony ruch pielgrzymkowy w XIX w. sprawił, że Kalwaria stanowiła równocześnie jedno z głównych centrów pielgrzymkowych monarchii austriackiej (należała do grupy kilkunastu „*Grosse Wallfahrtsorte*”) oraz Europy. Na przełomie XIX i XX w. mieściła się ona w pierwszej dziesiątce najważniejszych sanktuariów pielgrzymkowych na naszym kontynencie (ryc.1). Frekwencja pielgrzymów tylko nieznacznie odbiegała wówczas od sytuacji w Lourdes czy na Jasnej Górze, które obecnie należą przecież do grupy kilku największych na świecie centrów pielgrzymkowych (nie tylko katolickich). Na przełomie XIX i XX w. średnia roczna frekwencja wynosiła około 300-350 tys. osób, a w latach wielkich uroczystości liczba ta wzrastała do 400-450 tys. - np. koronacja obrazu Matki Bożej

Ryc. 1

Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach kultu religijnego w Europie na początku XX wieku
1. Lourdes, 2. Jasna Góra, 3. Altötting, 4. Kevelaer, 5. Kalwaria Zebrzydowska, 6. Mariazell, 7. Montserrat, 8. Passawa, 9. Einsiedeln, 10. Przybram, 11. Wambierzyce, 12. Le Puy, 13. Bardo Śląskie, 14. Gietrzwałd, 15. Góra Świętej Anny

i Wilno. W pielgrzymkach w coraz większym zakresie wykorzystywano połączenia kolejowe. Sprzyjał temu fakt, że Polskie Koleje Państwowe przyznawały specjalne zniżki przy przejazdach grup pątników do Częstochowy, Kalwarii Zebrzydowskiej, Wilna

w 1887 r. czy jubileusz 300-lecia założenia Kalwarii w 1902 r. (A. Hoppe 1914). Pielgrzymi przybywali głównie z Galicji, ale dość liczne były również grupy z Królestwa Polskiego, ze Śląska, Węgier, Słowacji, Czech i Moraw.

Uzyskanie niepodległości w 1918 r. rozszerzyło zasięg przestrzenny pielgrzymek do Kalwarii Zebrzydowskiej. Było to wynikiem zniesienia granic rozbiorowych i możliwości swobodnego pielgrzymowania. W okresie międzywojennym do Kalwarii przybywali pątnicy z całej Europy. Ośrodek ten miał wyraźny charakter międzynarodowy, podobnie jak Jasna Góra

oraz innych ośrodków kultu religijnego. Ponadto Liga Popierania Turystyki (utworzona w 1935 r.) organizowała wspólnie z PKP tzw. „pociągi popularne”, które umożliwiały masowe przewozy turystów, w tym również pielgrzymów. W omawianym okresie Kalwaria przyjmowała co najmniej około 250 tys. pielgrzymów, co stawiało ją na drugim miejscu w Polsce po Jasnej Górze (ryc.2). Rozwinięty był system małych pensjonatów, w których mogli nocować pielgrzymi. Kierownictwo kalwaryjskich targów meblowych, które odbywały się corocznie w sierpniu i częściowo pokrywały się z dniami uroczystości maryjnych, przekazywało

Ryc. 2

Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach kultu religijnego w Polsce w 1938 roku
1. Jasna Góra, 2. Kalwaria Zebrzydowska, 3. Tuchów, 4. Górka Duchowna, 5. Gidle, 6. Pszów, 7. Kalwaria Paclawska, 8. Piekary Śląskie, 9. Góra Św. Anny, 10. Gietrzwałd, 11. Gniezno, 12. Górka Klasztorna, 13. Skępe, 14. Leśna, 15. Kodeń, 16. Borek Wielkopolski, 17. Dąbrówka Kościelna

sanktuarium pewną kwotę pieniężną przeznaczoną na pokrycie części kosztów związanych z przyjęciem najbiedniejszych pielgrzymów.

W okresie powojennym po żywiołowym rozwoju pielgrzymowania w latach 1945-1947, w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych ruch pątników wyraźnie zma-

łał. Wiązało się to z utrudnieniami administracyjnymi w organizowaniu i odbywaniu pielgrzymek. Niektóre pielgrzymki (zwłaszcza piesze) przez szereg lat się nie odbywały, inne wędrowały bez zezwoleń. Mimo potencjalnego niebezpieczeństwa dla pątników ze strony władz państwowych, a zwłaszcza służb bezpieczeństwa (szykowanie uczestników, zwalnianie z pracy itp.) corocznie przybywało do Kalwarii około 200-250 tys. pielgrzymów. Zdecydowane ożywienie pielgrzymowania zaobserwowano od 1975 r., a zwłaszcza od czasu wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża i Jego pielgrzymki do sanktuarium w dniu 7 czerwca 1979 r. W tym też dniu w Kalwarii Zebrzydowskiej notowano około 800 tys. pielgrzymów. Od tego czasu w ośrodku tym rejestruje się ponad 1000 zorganizowanych grup pątniczych rocznie. Stale zwiększała się również liczba pielgrzymów indywidualnych, a także pielgrzymujących rodzin.

2. Kalwaria Zebrzydowska na tle ośrodków kultu religijnego w Polsce

Mimo upływu blisko czterech stuleci miejsce i ranga Kalwarii Zebrzydowskiej w sieci polskich ośrodków pielgrzymkowych nie zmieniła się zasadniczo. Nadal uważane jest za drugie co do ważności sanktuarium polskie po Jasnej Górze.

W Polsce rejestruje się obecnie około 500 sanktuariów pielgrzymkowych. Dominują sanktuaria maryjne - około 430, z tego ponad 130 z koronowanymi wizerunkami Matki Bożej. Niemal wszystkie obiekty kultu należą do Kościoła rzymskokatolickiego. Tylko kilka sanktuariów związanych jest z Kościołem greckokatolickim lub prawosławnym. Najważniejsze ośrodki mają zasięg międzynarodowy. Są to: Częstochowa (Jasna Góra), Kalwaria Zebrzydowska, Niepokalanów, Warszawa, Oświęcim oraz główny ośrodek prawosławia - Grabarka. Większość z nich, w tym również Kalwarię Zebrzydowską, charakteryzuje wyspecjalizowana funkcja pielgrzymkowa (łącznie w Polsce pięć ośrodków).

Kalwarię Zebrzydowską nawiedza rocznie od 800 do 1000 tys. pątników (12 do 15% uczestników migracji pielgrzymkowych w Polsce), a więc i pod tym względem ośrodek ten należy do grupy największych w naszym kraju (ryc. 3 i 4). Frekwencja w Kalwarii odbiega wyraźnie od wielkości ruchu pielgrzymkowego na Jasnej Górze, ale zaznaczający się w ostatnim piętnastoleciu wzrost liczby pątników w badanym ośrodku pozwala sądzić, że na przełomie stuleci XX i XXI frekwencja winna wzrosnąć do ponad 1 miliona osób.

Jak już niejednokrotnie wspomniano, w Kalwarii Zebrzydowskiej połączony jest kult Męki Pańskiej z czcią Matki Bożej Bolesnej. Szczególny kult Męki Pańskiej znajduje odbicie w corocznym Misterium Pasyjnym, odbywającym się w Wielkim Tygodniu i obrazującym najistotniejsze sceny męki Chrystusa. Uczestniczy w nich corocznie do 100 tys. pątników. Wzbudzają też one coraz większe zainteresowanie cudzoziemców, pragnących odwiedzić Kalwarię Zebrzydowską bądź jako pątnicy, bądź po prostu jako miłośnicy folkloru. Przypomnijmy, że początki Misterium Pasyjnego przypadają tu na XVII w. Stanowi więc ono najstarsze tego rodzaju widowisko religijne w Polsce i jedno z najstarszych i nielicznych w Europie. Główne uroczysto-

Ryc. 3

Ruch pielgrzymkowy do wybranych ośrodków kultu religijnego w Polsce (1993 rok)

1 - granica państwa, 2 - granice diecezji; Ośrodki kultu religijnego: 3 - rzymskokatolickie, 4 - greckokatolickie, 5 - prawosławne; Zasięg ośrodków kultu religijnego: 6 - regionalny, 7 - ponadregionalny, 8 - krajowy, 9 - międzynarodowy

ści maryjne wiążą się ze świętem Wniebowzięcia Matki Bożej 15 sierpnia. Uroczystość Wniebowzięcia obchodzona jest przez pięć dni, ma dwie procesje zbiorowe: procesję Pogrzebu i procesję Triumfu Matki Bożej. Uczestniczy w nich łącznie 100-150 tys. pielgrzymów z całej Polski, a także pątnicy z zagranicy. Jest to największe takie widowisko w kraju. Na mniejszą skalę odbywają się one przede wszystkim w ośrodkach karpackich, a zwłaszcza w Kalwarii Pałacowskiej (widoczne wpływy Kalwarii Zebrzydowskiej), Leżajsku, Borku Starym i in.

Powyższe rozważania upoważniają do stwierdzenia, że Kalwaria Zebrzydowska zawsze uważana była - zarówno przez Kościół rzymskokatolicki, jak i przez

wiernych - za drugie po Jasnej Górze sanktuarium polskie. Nie zmieniły tego zarówno restrykcje w okresie zaborów (zwłaszcza w okresie „józefinizmu”), jak też lata panowania systemu komunistycznego. Dla mieszkańców południowej Polski (rozumianej bardzo szeroko) Kalwaria zawsze była i jest nadal głównym ośrodkiem kultu religijnego. Powojenne migracje Polaków związane z poszukiwaniem pracy i osiedlaniem się w dużych miastach spowodowały wyraźne ożywienie w różnych regionach kultu Matki Bożej Kalwaryjskiej. Rozszerzyło to zasięg oddziaływania sanktuarium w kraju,

co przejawiało się m.in. stale wzrastającym ruchem pielgrzymkowym. Pielgrzymi zawsze zastawali tu spokój tak potrzebny do pobożnych kontemplacji (zwłaszcza na Drózkach Jezusa i Matki Bożej), ale przede wszystkim niepowtarzalną atmosferę, jaką stworzyła z jednej strony obecność Sacrum, a z drugiej wielka życzliwość OO. Bernardynów.

Ryc. 4

Ruch pielgrzymkowy w wybranych ośrodkach kultu religijnego w Europie w 1992 roku

1. Rzym - Watykan, 2. Lourdes, 3. Jasna Góra, 4. Fatima, 5. Montserrat, 6. Paryż (Rue du Bac), 7. Kalwaria Zebrzydowska, 8. Altötting, 9. Knock, 10. Lisieux, 11. Mariazell, 12. Medjugorje, 13. Santiago de Comp., 14. Asyż, 15. Kevelaer, 16. Loreto, 17. Piekary Śląskie, 18. Einsiedeln, 19. Padwa, 20. Niepokalanów

3. Kalwaria Zebrzydowska w sieci ośrodków pielgrzymkowych w Europie

Wbrew ogólnym obecnie tendencjom ku sekularyzacji, w ostatnim piętnastoleciu obserwuje się zarówno w Europie, jak i na całym świecie gwałtowny rozwój migracji pielgrzymkowych. W katolicyzmie (ale nie tylko) wpływ na to mają niewątpliwie liczne Podróże Apostolskie Jana Pawła II. Szacuje się, że na świecie pielgrzymuje rocznie około 150 mln chrześcijan. Ocenia się, że w samej Europie około 30 mln chrześcijan, głównie katolików, poświęca swe wakacje i urlopy dla odbywania pielgrzymek.

Brak jest do tej pory dokładniejszych studiów, które mogłyby stanowić podstawę do określenia liczby miejsc pielgrzymkowych w chrześcijaństwie. Często wymienia się jedynie 6200 sanktuariów w Europie Zachodniej i blisko 1000 w Ameryce Łacińskiej.

Większość miejsc pielgrzymkowych chrześcijaństwa (około 80%) jest związana z kultem maryjnym. Zaczął się on rozwijać od czasów Soboru w Efezie (431 r.), szczególnie zaś od Soboru Trydenckiego (1545-1563), a przejawiał się zawsze kultem cudownych wizerunków Matki Bożej. Ważną rolę w rozwoju tego kultu odgrywały objawienia Matki Bożej, z których najbardziej znane w Europie miały miejsce w La Salette (1846, Francja), Lourdes (1858, Francja), Fatimie (1917, Portugalia)

a ostatnio w Medjugorje (1981, dawna Jugosławia), na ziemiach polskich zaś w Licheniu (1850) i Gietrzwałdzie (1877). W Kościele prawosławnym kult maryjny rozwinięty był zwłaszcza na Rusi (m.in. Włodzimierz, Kijów). Współcześnie do głównych ośrodków maryjnych prawosławia należy grecka wyspa Tinos („*Lourdes Wschodu*”), coraz bardziej aktywny staje się po upadku systemu komunistycznego Poczajów (obecnie Ukraina).

Spśród ośrodków pielgrzymkowych związanych z kultem maryjnym główną rolę odgrywają Lourdes (5-6 mln pątników rocznie), Częstochowa-Jasna Góra (4 mln) i Fatima (4 mln). Ponad milionową frekwencję notuje się ponadto w Monserrat (Hiszpania), Paryżu (Rue du Bac). Do takich ośrodków, jak Altötting (Niemcy), Knock (Irlandia), Mariazell (Austria), Medjugorje (była Jugosławia) czy Kalwaria Zebrzydowska wędruje średnio 800 tys. do 1 mln pątników rocznie (rys. 4).

W porównaniu z okresem chrześcijaństwa wczesnego i średniowiecznego mniejszą rolę odgrywają obecnie pielgrzymki związane z innymi kultami - np. z kultem Grobu czy kultem Męki Pańskiej. W pierwszym przypadku zasięg międzynarodowy mają (poza Ziemią Świętą) zwłaszcza wędrowki do grobów Apostołów Piotra i Pawła w Rzymie oraz św. Jakuba Większego w Santiago de Compostela (Hiszpania). Kult Męki Pańskiej wyrażał się od XV w. licznymi kalwariami, z których najbardziej znane znajdują się w Lubece, Norymberdze, Bambergu (Niemcy), Monte Varallo koło Mediolanu (Włochy), Plougonven (Francja) i w naszej Kalwarii Zebrzydowskiej. Z niektórymi kalwariami wiążą się tradycyjne Misteria Męki Pańskiej, zwane też Pasyjnymi. Odgrywane były zwłaszcza w okresie Wielkiego Tygodnia i ściągały wielu pielgrzymów. W średniowieczu działało nawet w Paryżu specjalne bractwo „*Confrerie de la Passion*”. Niewiele jednak misterii z tamtego okresu zachowało się do chwili obecnej. Do najbardziej znanych należą obecnie misteria pasyjne w Hiszpanii: w Sewilli (od XVI w.; do dziś istnieją 52 bractwa - „*cofradias*” - organizujące te procesje), Maladze i Murcii (m.in. sławne „*pasos Salzilla*”), a także w Sordevolo (Włochy, od XVI w.), Oberammergau (Bawaria w Niemczech, XVII w.; odbywa się co 10 lat i ściąga pielgrzymów z całego świata) oraz Kalwarii Zebrzydowskiej.

Przeprowadzone powyżej rozważania pozwalają zaliczyć dzisiejszą Kalwarię Zebrzydowską do grona najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych Europy. Niestety nie zawsze zdajemy sobie z tego sprawę. Na pozycję międzynarodową Kalwarii Zebrzydowskiej składają się z jednej strony walory religijne sanktuarium (m.in. poprzez połączenie kultu Męki Pańskiej z kultem maryjnym), z drugiej zaś kilkusetletnia tradycja zarówno sanktuarium z kalwarią, jak i Misterium Pasyjnego. Jeżeli do tego dodać sierpniowe uroczystości maryjne i związane z nimi misterium, wyłoni się unikatowe w skali co najmniej europejskiej centrum religijne, które mimo wielu przeciwności losu (rozbiory Polski, okupacja hitlerowska a następnie półwieczny okres komunizmu) pozostawało zawsze żywe i pielęgnujące swą tradycję. W chwili obecnej przyjazdy pielgrzymów zagranicznych są stosunkowo niewielkie. Stanowią oni zaledwie 2-3% ogółu pątników rejestrowanych w Kalwarii Zebrzydowskiej. Jest rzeczą ciekawą, że i w tym przypadku zachowana została tradycja, bowiem około 60% obcokrajowców pochodzi z krajów, które niegdyś leżały w granicach monarchii austro-węgierskiej.

4. Perspektywy rozwoju pielgrzymek do Kalwarii Zebrzydowskiej

Kalwaria Zebrzydowska należy do tej grupy ośrodków religijnych, do których wędrowki pielgrzymów, zarówno z Polski, jak i z zagranicy, będą się już w najbliższym okresie nasilać. Wynikać to będzie z jednej strony z wysokiej rangi religijnej ośrodka, tradycji czy zachowanego folkloru, z drugiej zaś z korzystnego położenia Kalwarii Zebrzydowskiej w stosunku do głównych szlaków drogowych Małopolski. Wreszcie nie bez znaczenia będą również walory środowiska przyrodniczego, wskazujące na możliwości rozwoju w samym mieście, jak i w okolicznych miejscowościach, turystyki pobytowej czy zimowej. Przypomnijmy, że w Europie dość często funkcji religijnej danego ośrodka towarzyszy funkcja turystyczna - np. Mariazell (Austria) czy Einsiedeln (Szwajcaria) są równocześnie znanymi stacjami sportów zimowych. Randze religijnej Kalwarii Zebrzydowskiej powinien jednak towarzyszyć odpowiedni stopień rozwoju infrastruktury turystycznej i towarzyszącej. Odnosi się to przede wszystkim do bazy noclegowej. W chwili obecnej stopień rozwoju tej bazy należy uznać za wysoce niezadowalający i należy się liczyć z tym, że w przyszłych latach będzie on w istotny sposób limitować wielkość ruchu pielgrzymkowego. We wszystkich niemal większych ośrodkach kultu religijnego na świecie znaczny odsetek pielgrzymów (niekiedy ponad 60%) pozostaje dwa lub więcej dni. Przynosi to miejscowej ludności i gospodarce określone zyski finansowe (hotelarstwo, produkcja i handel dewocjonaliami oraz pamiątkami itp.). Niedostatek infrastruktury sprawia, że w Kalwarii Zebrzydowskiej średni okres pobytu pielgrzymów wynosi zaledwie kilka godzin.

W zakresie zagospodarowania miejscowości należałoby wykorzystywać bogate doświadczenia zagraniczne. Pielgrzymki mają bowiem często bezpośredni wpływ na przekształcenia struktury społeczno-ekonomicznej poszczególnych ośrodków, głównie poprzez rozwój sektora trzeciego, a zwłaszcza hotelarstwa, gastronomii, handlu, różnorodnych usług (np. Lourdes, Mariazell, Einsiedeln, Altötting, Medjugorje).

W ośrodkach religijnych na świecie obserwuje się często zjawisko lokalizowania w nich działalności gospodarczej związanej z funkcją religijną. Odnosi się to przede wszystkim do rozwoju rzemiosła lub drobnego przemysłu związanego z produkcją dewocjonalii, pamiątek czy artykułów niezbędnych do rytualnych obrzędów i modlitw. Poważnym źródłem dochodów wielu ośrodków pielgrzymkowych świata są organizowane w nich kongresy o tematyce religijnej czy festiwale sztuki sakralnej. Uwzględniając tendencje światowe można założyć, że w Polsce już w najbliższej przyszłości imprezy takie zaczną się pojawiać, a to wymagać będzie nowych elementów zagospodarowania i usług.

W wielu ośrodkach pielgrzymkowych istotną grupę pątników stanowią chorzy. Najpełniej ta forma pielgrzymek (tzw. „pielgrzymki specjalistyczne”) rozwinęła się w Lourdes, ale pątnictwo takie napotkać można np. w Altötting, Einsiedeln, Fatimie czy Mariazell. Należy mieć nadzieję, że w najbliższych latach pielgrzymowanie

chorych zacznie się rozwijać na większą skalę również w Polsce. I znowu wymagać to będzie szeregu działań zmierzających do przystosowania środków transportu publicznego i obiektów noclegowych, gastronomicznych itp. dla potrzeb tej grupy pielgrzymów. Wydaje się, że szczególnie korzystne warunki do rozwoju tych pielgrzymek specjalistycznych ma właśnie Kalwaria Zebrzydowska - zarówno ze względu na rangę Sacrum, jak też walory przyrodnicze, zwłaszcza klimatyczne i krajobrazowe.

Pielgrzymki mogą też odegrać już w najbliższej przyszłości ważną rolę w procesie integracji Europy. Proponowane szlaki pielgrzymkowe wiodą przez cały kontynent (wkładka X). W zachodniej części Rosji, na Ukrainie i w Białorusi aż po wschodnie tereny Polski, a także na Półwyspie Bałkańskim obserwuje się wzajemne przenikanie się szlaków prawosławnych i katolickich. Zasięg szlaków pielgrzymkowych prawosławia kończy się na obszarze naszego kraju - „ściana wschodnia” oraz część Karpat. Z Polski w kierunku Europy Środkowej i Zachodniej prowadzą już szlaki pielgrzymek katolickich. Polska może zatem odegrać ważną rolę w integracji Europy poprzez migracje pielgrzymkowe czy turystyczno-religijne. Jeden z proponowanych szlaków, „Szlak Zachód-Wschód”, prowadzi przez Kalwarię Zebrzydowską (wkładka XI). Jest to jeden z najważniejszych szlaków w procesie integracji europejskiej, ale również dla umacniania procesu zbliżania dwóch wyznań chrześcijańskich, do czego nawołuje tak często Jan Paweł II.

Wydaje się jednak, że przyszłość Kalwarii Zebrzydowskiej została już nakreślona przez Jana Pawła II, który uczynił ją sławną na cały świat. Stało się tak zwłaszcza dzięki słowom, które Ojciec Święty zawarł w swym dziele *Przekroczyć próg nadziei*. Jan Paweł II mówiąc o źródłach Swej Maryjności, o Swych więzach z Bogarodnicą nawiązuje do różnych momentów Swego życia, m.in.: „*To jest tradycja pielgrzymek do sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej, jednego z tych miejsc ściągających rzesze pielgrzymów, zwłaszcza z południowej Polski oraz z drugiej strony Karpat. To sanktuarium regionalne ma jeszcze jedną właściwość, mianowicie jest ono nie tylko maryjne, ale też i głęboko chrystocentryczne. Pielgrzymki zaś, które przybywają, w ciągu dni swego pobytu na Kalwarii przede wszystkim odbywają «dróżki», a są one po prostu «drogą krzyżową», na której człowiek odnajduje swoje miejsce przy Chrystusie poprzez Maryję. Ukrzyżowanie jest też najwyższym punktem topograficznym, który dominuje nad całą okolicą Sanktuarium. Uroczysta procesja maryjna poprzedzająca uroczystość Wniebowzięcia to nic innego, jak wyraz wiary ludu chrześcijańskiego w szczególny udział Maryi w zmartwychwstaniu i chwale własnego Syna. Od najmłodszych lat maryjność wiązała się więc dla mnie ściśle z wątkiem chrystologicznym. W tym kierunku wychowywało mnie właśnie Kalwaryjskie sanktuarium*”¹.

Przypisy:

¹ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, Redakcja Wydawnictwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 158.

Literatura:

- Hoppe A., 1914
Des Österreichers Wallfahrtsorte, Wien, St. Norbertus-Verlag.
- Jackowski A., 1991a
Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce, Warszawa, Instytut Turystyki.
- Jackowski A., 1991b
Zarys geografii pielgrzymek, Kraków, Zesz. Nauk.UJ., Prace Geograf., z.85.
- Jackowski A., 1994
Współczesne tendencje rozwoju ruchu pielgrzymkowego, w: *Współczesna turystyka pielgrzymkowa. Teksty wystąpień. Polsko-francuskie seminarium turystyczne, Częstochowa 26-27 września 1994 r.*
- Jan Paweł II, 1994
Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittoria Messoriego, Lublin, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Kubiak K., Kubiak I., 1978
Misterium Męki Pańskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej, „Polska Sztuka Ludowa” nr 3/4.
- Lepkowski J., 1850
Kalwaria Zebrzydowska i jej okolice pod względem dziejowym i archeologicznym, Kraków, Wyd. Dziel Katol.
- Mitkowska A., 1975
Kompozycja przestrzenna Kalwarii Zebrzydowskiej, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, z. 2.
- Wyczawski H.E., 1987
Kalwaria Zebrzydowska. Historia klasztoru Bernardynów i kalwaryjskich drózek, Kalwaria Zebrzydowska, Calvarianum.

Kalwaria Zebrzydowska and Its Position in the Network of Polish and European Pilgrimage Centres

(SUMMARY)

From its very foundation the Shrine of Kalwaria Zebrzydowska has always been the destination for numerous pilgrims. The town itself was established to receive the pilgrims coming to the 'Calvary', or outdoor place of worship depicting the story of Jesus' Passion. Initially the name of the town was Zebrzydów (founded around 1617), and later Nowy Zebrzydów. In the 19th century the present-day name came into official and general use. The original pilgrimages were associated with the cult of the Holy Passion, but a devotion to Our Lady appeared as early as by the first half of the 17th century. In 1641 a miraculous painting of the Virgin was brought here and installed in the Observantine Basilica. The combination of the Calvary with the holy picture of Mary brought about an increase in the number of pilgrimages. Another factor contributing to growth were the mysteries presenting the Passion of Jesus and the Life of Mary. Towards the close of the 18th century the impact of Kalwaria Zebrzydowska had already transcended the local borders of its region,

and from the 19th century onwards it was more and more frequently referred to as the 'Częstochowa of Southern Poland' (Małopolska Jasna Góra, Częstochowa Południa). The coronation of the image of Our Lady of Kalwaria in 1887 was undoubtedly an event which increased the importance of the town as a centre of pilgrimage, while the construction in the 1880s of a railway connecting Kalwaria Zebrzydowska with Cracow, the Podhale Highland region, and Silesia enhanced pilgrim movement.

It was Kalwaria's religious, national and patriotic significance that made it, ever since the end of the 18th century, Poland's second most important place for religious worship. In the 19th century its impressive record for pilgrimages made it one of the foremost sanctuaries in the Habsburg empire and in the whole of Europe. At the turn of the centuries it was in the top ten Roman Catholic shrines in Europe (Fig. 1), with an average annual figure of 300-350 thousand pilgrims visiting it. In years of special religious occasions, such as the Coronation year, 1887, or the third centenary jubilee of foundation in 1902, it was as much as 400-450 thousand.

On the restoration of Poland's independence in 1918 the catchment area for pilgrimages to Kalwaria Zebrzydowska expanded. In the interwar period (1918-1939) pilgrims from all over Europe visited Kalwaria, which had a distinctly international character as a religious sanctuary, like Jasna Góra at Częstochowa and Ostra Brama in Wilno. In this period Kalwaria Zebrzydowska received at least 250 thousand pilgrims annually, which put it in second position in the Polish shrines after Częstochowa (Fig. 2).

After the Second World War, after an initial lively growth in the years 1945-1947, in the mid 1950s there was a distinct decrease in numbers of pilgrims. This was associated with political and administrative obstacles making the organisation and conducting of pilgrimages more difficult. In spite of the potential risks to pilgrims from the state authorities, especially its police surveillance forces, such as various types of harassment up to and including the loss of jobs, there were still between 200 to 250 thousand pilgrims coming to Kalwaria every year.

There was a marked rise in numbers of pilgrims from 1975, and especially from the election of Cardinal Karol Wojtyła to the papacy and his pontifical visit to Kalwaria on 7th June, 1979, when there were about 800 thousand pilgrims at the shrine.

Over the well-nigh four centuries that have passed since Kalwaria Zebrzydowska was first established as a religious centre its place in the network of Polish sanctuaries has not changed in essence. It is still considered the second most important shrine after Jasna Góra in Częstochowa, and it is one of the handful of Polish sanctuaries with an international significance (Częstochowa, Niepokalanów, Warsaw, the site of the former Auschwitz concentration camp, and Grabarka the Eastern Orthodox shrine are among the others). Kalwaria Zebrzydowska is visited annually by 800 thousand to 1 million pilgrims, which constitutes 12-15% of the figures for pilgrimages in Poland (Fig. 3). The special devotion to the Passion of Jesus finds its particular expression in the annual Passion Mystery, which takes place in Holy Week and is attended by 100 thousand pilgrims, an increasing proportion of them from abroad. The chief feast of Our Lady is for the Assumption, 15th August, which is attended by pilgrim congregations totalling up to 100-150 thousand.

Kalwaria Zebrzydowska has maintained its international standing as one of the most important Catholic centres of pilgrimage in Europe (Fig. 4). What has given Kalwaria this international status is a combination of its role as a religious shrine (with the cult of both the Passion and of Our Lady), with the several centuries of its traditions: the Basilica with

the neighbouring Calvary, and the Passion Mysteries. Coupled with the August festivities in honour of the Blessed Virgin Mary and the Mystery for the Assumption, this gives Kalwaria Zebrzydowska a unique position among the famous European centres of worship, which has managed to preserve its international reputation in spite of the numerous successive historic periods of adversity it has suffered (the partitions of Poland, Nazi occupation during the Second World War, followed by a period of fifty years under Communism), always managing to keep its vitality and uphold its traditions.

Pilgrim movement to and through Kalwaria Zebrzydowska, both from within Poland and abroad, is expected to grow in the coming years, as a result of the place's already existing religious, traditional and folkloric importance, and also due to Kalwaria's advantageous geographic location with respect to the main European communication routes for pilgrimages (Figs. 5 and 6). The routes followed by pilgrims may well prove to be an important element in the integration of East and West.

Whatever the full picture of Kalwaria's future, it seems that its main outline has already been created by Pope John Paul II. Thanks to his remarks on the town in his recent book, *To Cross the Threshold of Hope*, the Holy Father has made Kalwaria Zebrzydowska famous throughout the world.